

Quatre veritats sobre el català i els discursos políticament correctes

Sovint les institucions, els polítics i els mitjans de comunicació catalans ens diuen que el català mai no havia estat tan bé com ara, que mai no hi havia hagut tants parlants com ara. També ens diuen que aquest increment de coneixement és degut, bàsicament, a la immigració.

A tall d'exemple, el dia 31 d'agost del 2015, TV3 va emetre un programa que es diu *300*. El vaig mirar a la carta —aprofito aquest espai per a comentar que abans d'accedir al programa em vaig haver d'empassar un anunci emès en llengua no catalana i, també, volia dir que el programa parla exclusivament del català a Catalunya, com si fóssim una comunitat isolada. En tot cas, cap al final del programa (al minut 54, aproximadament), hi apareix la catedràtica Anna Cabré, que fa una sèrie de comentaris que em criden l'atenció. Ella afirma que gràcies a la immigració ara hi ha més gent que parla el català, com he dit en el paràgraf anterior.

Penso que és convenient fer quatre números sobre la qüestió. Ja aviso que són unes xifres molt aproximades i que les fonts són les que són. No es tracta d'analitzar-les de manera absoluta i discutir si érem mil o un milió, sinó d'entendre l'abast i les proporcions de la qüestió. Així, doncs, les dades que ara exposaré, penso que ens donen una bona idea de la dimensió de tot plegat. Tenim que els parlants de català en xifres absolutes han crescut, sens dubte, però els de castellà encara han crescut molt més.

Segons afirma el lingüista i catedràtic Xavier Vila en el seu blog <http://slcat.blogspot.com.es/2013/01/un-apunt-sobre-la-demolinguistica-del.html>, l'any 1930 a Catalunya tenien el català com a llengua L1 o llengua inicial —

llengua materna— 2.785.000 persones de 2.791.292 habitants que hi havia a Catalunya —segons consta a la Viquipèdia. D'aquí es dedueix que en teoria a Catalunya només hi havia 6.292 persones que no tenien el català com a llengua inicial, però que no vol dir que no el sabessin parlar o que si més no l'entenguessin. Això era un 0,23% de la població, és a dir, un 99,77% de la població tenia el català com a llengua inicial. Seguint el blog, veiem que l'any 2011, 2.842.900 persones tenien el català com a llengua inicial, només 57.900 persones més que l'any 1930. La diferència és que l'any 2011 la població total de Catalunya és d'aproximadament 7.500.000; això fa que el català sigui la llengua inicial per a només un 37,90% de la població. Per als qui estigueu ben asseguts i tingueu ganes d'emocions fortes, aneu a l'enllaç i mireu les dades generals de tots els Països Catalans; m'estalvio de comentar-ne les xifres.

Seguint el blog més avall, en Xavier Vila ens mostra dades de la gent que diu que sap parlar el català. En els anys trenta del segle xx són les mateixes persones que ja he esmentat, 2.785.000 persones o un 99,77% de la població, i l'any 2011, 5.900.000 persones o un 78,60% de la població. Per tant, en xifres absolutes hem augmentat el nombre de parlants perquè també ha augmentat la població, malgrat que la majoria de la gent ja no tenen el català com a llengua inicial, quan en els anys trenta l'hi tenia tot-hom. En xifres relatives hi hem perdut, i aquesta última dada és la important, penso. Però, anant més enllà, el que realment compta per a mesurar la salut d'una llengua és l'ús i no pas el coneixement. Podem conèixer moltes llengües però podem no utilitzar-ne cap. És allò que les llengües es per-

den perquè els qui les saben parlar no les fan servir. No dispo de dades sobre quin era l'ús del català entre la població catalanoparlant en els anys trenta, però és molt probable i lògic que ens moguéssim amb xifres del 90% en amunt; hi posaria la mà al foc tenint en compte que era la llengua del 99% de la població. Si agafem la darrera enquesta dels Usos Lingüístics, feta l'any 2013 per la Generalitat de Catalunya, veiem que l'ús habitual del català a Catalunya reula a un trist 36,2%. Això vol dir que de cada 10 persones que es passegen pels carrers de Catalunya, només 3,6 fan servir el català més o menys habitualment; la resta fan servir una altra llengua, que majoritàriament ja sabem quina és. I tot això en l'àmbit oral! En l'àmbit escrit i en el món de l'empresa aquestes xifres baixen molt més. Per tant, dels anys trenta ençà, la gent que té el català com a llengua inicial s'ha mantingut pràcticament estancada, mentre que l'ús ha disminuït de manera dràstica.

Podem dir que la gent que fa servir de manera habitual el català és la mateixa que el té com a llengua inicial tant ara com en els anys trenta; amb la diferència que en els anys trenta érem els que érem i ara som els que érem més uns quants més, molts més. L'únic «miracle» que hem aconseguit és que bona part de la immigració entengui el català i la majoria pugui parlar-lo —sense analitzar-ne la qualitat—, però no hem aconseguit que l'usin de manera habitual. De fet, no hem aconseguit ni que alguns catalans que el tenen com a llengua inicial l'utilitzin de manera habitual, tampoc. És més, el que sí que ha augmentat espectacularment i gràcies a la immigració és el nombre de parlants de llengua castellana.

Quant a la presència del castellà en l'ús social i habitual de Catalunya, la immigració ha tingut un paper important i decisiu juntament amb la situació política que tots coneixem —cal no oblidar-ho. Si tornem als anys trenta, podem dir que en 85 anys el castellà ha passat de ser una llengua incipient a Catalunya a ser la llengua d'ús majoritari, la llengua que tothom sap parlar i escriure sense excepcions. Aquest fet, penso que es produeix per un parell de factors: el primer són quaranta anys de dictadura, en què l'espanyol era obligatori i el català era prohibit, tot i que cal tenir en compte que l'espanyol ja era obligatori des de 1714 i que havia resistit totes les envestides fins ben entrat el segle XX.

El segon factor és que probablement, si no fos per la immigració, avui sentir parlar espanyol al carrer seria un fet anecdòtic de certes zones, potser de la rodalia de Barcelona o de certs àmbits com la justícia o l'administració, i ben just. Com ho era en els anys trenta i com ho ha estat aquests darrers tres-cents anys. Iestic mirant de fer una constatació, no pas un judici.

No fa pas gaires anys, quan arribava algun castellanoparlant en un poble la gent deia: «Mira, ha arribat un castellà.» És en la memòria de molta gent encara i a mi m'ho han explicat persones que ho han viscut. Ara en algunes zones és més aviat a l'inrevés: «Mira, el catalán.»

En tot cas, no entenc aquest «optimisme» de les nostres institucions, polítics i mitjans de comunicació quan ens faciliten dades sobre el català. Què ens volen vendre? De quin miracle parlen? És segur que el català està millor ara que abans? És segur que mai no s'havia sabut tant de català com ara? Quin és l'estat real del català? Quina és la qualitat del català que es parla ara? Quin és el futur d'una llengua que a Catalunya només utilitzen 3,6 de cada 10 parlants? És sostenible una llengua amb tan poc

ús? Sí, hi ha hagut molta immigració castellanoparlant que ha après el català; però, sense posar tothom al mateix sac, és segur que la immigració no ha tingut res a veure en la davallada del coneixement i ús del català?

La responsabilitat del català recau sobre els qui el saben parlar i no pas sobre els qui no el saben parlar, i és responsabilitat nostra encomanar-lo als nousvinguts i als no tan nousvinguts, i això, majoritàriament, no es fa.

Tenim una feina ingent si volem salvar la llengua i estem massa emboirats de discursos políticament correctes, però que d'altra banda són lingüísticament nefastos per al català. ♦

DAVID VALLS

Aclariments lingüístics sobre el programa «300» de TV3

Com a lingüista voldria fer uns quants comentaris sobre l'excel·lent programa que esmento en el títol i que es va emetre el 31 d'agost de 2015.

Al començament del programa es parla de la llengua irlandesa i el cate·dràtic Liam Kennedy afirma que el gaèlic o irlandès és una de les llengües més antigues d'Europa, ja que cap a l'any 300 aC ja es parlava. Bé, no dubto gens ni mica que l'irlandès ja es parlava en aquell temps, com també s'hi parlava el català, sí, sí, ho llegiu bé. En aquest cas el nom no fa la cosa, i ara fa 2.000 anys el català rebia el nom de llatí, llengua que no ha parat de canviar —de la mateixa manera que ho fan totes—, però en aquest cas, a més, n'hem anat canvi-

ant el nom: llatí, llatí vulgar, romanç, llemosí, català, valencià, LAPAO... són alguns dels noms que ha rebut amb més o menys fortuna.

Però, certament, el català, com l'irlandès, no va aparèixer com un bolet després d'un bon dia de pluja, sinó que és el producte d'una evolució. També cal dir que, com el català, l'irlandès de l'any 300 aC s'assembla entre poc i gens a l'irlandès que encara es parla avui. És més, l'irlandès i el català provenen d'una mateixa llengua, l'indoeuropeu, fet que encara confirma més que fa el mateix temps que aquestes dues llengües es parlen.

Una altra cosa és l'antiguitat, el temps que fa que es parlen aquestes dues llengües a Europa, i aquí podríem dir que el basc guanya la partida. Sembla que és la llengua que parlaven els primers europeus moderns arribats a través de l'Orient Mitjà en una migració provinent de l'Àfrica ara fa uns 40.000 anys. Com en el cas del català i de l'irlandès, el basc de fa 40.000 anys i el d'ara tenen poc a veure. Si poguéssim llegir un text de l'època, la intercomprensió en tots els casos seria pràcticament impossible.

Per acabar, vull esmentar l'ús de fórmules feixugues i desnaturalitzants de la llengua durant tot el programa: el modern i innecessari «les nenes i els nens».

Podeu veure el programa sencer a <<http://www.ccma.cat/tv3/alacarta/300/la-llengua/video/5334311/>> ♦

DAVID VALLS

